

SZLANICSÁN RÓZSA

A jeruzsálemi Kármel-hegytől a kunszentmártoni karmelita rendházig

„MA kell hinni, MA remélni
és szeretni, ha azt akarjuk,
hogy miénk legyen az élet.”
(Prohászka: Élő vizek forrása)¹

Bevezető

A 2000-es év világszerte jubileum volt a karmeliták családjá számára; akár ez is lehetne dolgozatom apropója: 750 éve adta a Kármelhegyi Boldogasszony a Szent Skapulárét a karmelitáknak. Elsősorban helytörténeti szempontokra kell koncentrálok, a téma azonban nem engedi, hogy vallás- és egyháztörténeti tájékoztatással ne szolgáljak. A Kármelita Rend történetéről, szellemiségéről, sajátos jegyciről kívánok átfogó képet adni, bemutatva a Kunszentmártonban immár hatvan éve működő Karmelt.

Nem hiánypótlásra vállalkozok – az eddig történt kutatásoknál s az azokból készült feldolgozásoknál² sem többet, sem újabbat nem ad a dolgozat, hiszen remek művek láttak erről napvilágot, szinte napjainkban. Talán csak az utóbbi néhány év történelmi nincsenek kellően dokumentálva, ám ezek egészen friss jelenségek, idő és távlat kell értékelésükhöz.

A cím helytörténeti és egyben történelmi utazásra hív – hiszen sohasem a konkrét megvalósulás paraméterei számítanak csupán, az út mindig sokkal messzebből indul. A Munkácsi Mihály utca 1. szám alatti csendes, méltóságteljes épület érdekes, igaz meséje is egészen messzire vezet vissza a múltban.

A Karmelita rend története

GYÖKEREK

Az általánosan ismert szerzetesrendek között a karmeliták azok, akik eredetüket nem egy meghatározott alapítónak köszönhetik. Úgy is lehetne mondani, hogy a rendet nem alapították, hanem létrejött.³ A Rend kialakulása a keresztes háborúk befejeződésének évtizedeire esik. A keresztesek közül sokan a Szentföldön (jeruzsálemi királyság) maradtak. Ők pontosan úgy akartak élni, mint Jézus.⁴ A palesztinai Kármel hegyén már Illés próféta óta

élnék remetéik. A XIII. században Berthold keresztes vitéz gyűjtötte össze őket.⁵ Állítólag a remetéik utódai keresztények lettek az apostoli korban, más elmélet viszont úgy tartja, hogy a Rendet e szentté avatott kalábriai keresztes lovag alapította, miután fogadalomból ő is Kármel hegyére vonult el a világ zajától. Ő lett a rend első főnöke is. 1207-ben írta meg a kármeliták számára Szent Albert jeruzsálemi pátriárka az „Eredeti Szabályt”.⁶ Az első cellák (a kolostorok magjai) a hegy közelében lévő Illés-forrásnál épültek, s közéjük emelték a Boldogságos Szűz tiszteletére a kápolnát. 1229-ben egy francia zarándok ír a „Miasszonyunk tiszteletére” álló templomról, pápai oklevélen 1252-ben jelenik meg az elnevezés először. A mohamedán szaracénok terjeszkedése elől nyugatra menekültek. Első generálisuk, rendfőnökük, Stock Szent Simon volt (1265), aki egy látomásban Szűz Máriától kapta a skapulárét – a nyakról lefüggő, kettős, barna posztódarabot. Az ő irányításával terjedtek el Közép- és Nyugat-Európában, s alapítottak kolostorokat, miközben a remete életmóddal fokozatosan felhagytak.

REFORMOK

A rendtagok tudatában továbbra is megmaradt a remete magány után való vágyakozás, akik reformokat sürgettek a rendi azonosság keresése és megőrzése érdekében. Az összes rendházra kiterjedő reform Soreht János nevéhez fűződik (1354),⁷ amelyek a fegyelem felbomlása ellen szóltak. Ezidőtájt a világiak közül is sokan tekintették magukat a Rendhez tartozónak, közösségeket alapítottak, sőt, 1452-ben nővér rendházak alapításához is engedélyt adott a Szentszék. A XV. században Európában már közel ezer karmelita kolostor működött. Az első kiemelkedő, nagy hatású reform azonban Avilai Szent Teréz⁸ és Keresztes Szent János⁹ élete és munkája nyomán zajlott le.

Jézusról nevezett Teréz nővér vezetésével indult el az eredeti Szabályhoz való visszatérés. A reform „sarutlan” néven vonult a Rend történetébe, ami a névben is kifejezésre jutott: Ordo Carmelitanum Discalceatorum, amelynek általában O.C.D. rövidítése használatos.¹⁰ A reformált szárny, a sarutlanok neve szó szerint abból származik, hogy még télen is, önmegtartózkodásból, mezítláb jártak.

Szent Teréz lénye, munkái, szent elragadtatásban átélt látomásai (jelenések) egy rendkívüli személyiségről, kedélyes, őszinte és filozofikus emberről tanúskodnak. Mindez – tartva a címben foglalt irányt – idéjézi sorait:

„Értsétek meg jól: az önismeret rendkívül fontos. Bármily magasan áll is valaki, az önismeretet mindig ápolnia kell magában.” /BV 259/¹² „Boldogok azok, akik be vannak írva ennek az életnek a könyvébe.” /F ÖM III. 466./¹³

„Isten csak azokat dédelgeti, akik nem szabnak határt mindenhatóságának.” /BV 252/
Folytatható még a kármelita egyéniségek és szentek (név)sora,¹⁴ ám hogy minél összefogottabb legyen e munka, a „többől kevesebbet” elvét alkalmazom. Ha a kezdetektől gombolyítjuk visszafelé a Rend történetének idő-fonalát, láthattuk, hogy az első európai kolostoralapítástól (1235, Valenciennes) főként a világiak és nők számára is szélesedő lehetőségek, valamint a belső reformok hatására sorra épültek a kontinens különböző országaiban a kolostorok (Szicília, Franciaország, Anglia, Németalföld, Spanyolország stb.). Ezen a soron haladva, a XIV. század derekára „érkezünk” Magyarországi területére.

A Kármel Története Hazánkban

Az első történeti hitelességű adat Nagy Lajos korára esik. Szent Péter-Tamás, mint kronai püspök és pápai legátus kétszer is járt Nagy Lajos birodalmának déli részein (1355–56).¹⁵ A király és édesanyja, Erzsébet királyné a rend megismerése után szívesen fogadták itt a letelepedési kérelmet. Az országban 1372-ben jött létre az Irgalmasság Anyjának szentelt kolostoruk Budán.¹⁶ Alig két hónappal a budai zárda alapítása után kelt a pécsi Szent László zárda engedélyező bullája.¹⁷ Letelepedett tehát a rend; Székesfehérvár és Privigye 1426-ban létesült, Eperjesen 1431-ben épült rendház.¹⁸

A magyar zárdák létesítésének okait, körülményeit keresve legbiztosabb támpont a Liber Ordinis, a rend általános nagykáptalanjainak eredeti jegyzőkönyve. Mielőtt továbbhaladnánk a zárdaalapítások és a viszontagságok nyomában, tisztázni kell az egyházak provinciális helyzetét, megosztását. Nem volt ugyanis önálló terület e szempontból hazánk, mint ahogy több hasonló terület, ország is egy-egy provinciába tartozott, amelyekre folyton változó viszonyok voltak jellemzőek. A Liber Ordinis segítségével követhető nyomon a rend fejlődése egészen az 54. tartományig. Ami a magyar zárdák szempontjából fontos: a német tartományhoz tartoztak,¹⁹ 1411-től néhány évtizedig önálló, külön rendtartomány, majd 1444-től a felső-német tartományhoz került vissza.

A már említett rendházak a török hódítás terjeszkedése, illetve a reformáció hatására elnéptelenednek.²⁰ 1644-ben alakult a győri egyházmegye területén a Mannersdorfi Szent Anna Remeteség.²¹ 1692-ben Budára a sarus karmeliták térnek vissza. Utolsó házuk Székesfehérváron működött 1798-ig. A sarutlan rend 1654-ben Sárfenéken remetezárdát, 1697-ben, Győrött kolostort létesített. 1892-ben megalapítják a sopronbánfalvi, négy év múlva pedig a budapesti, Huba utcai rendházakat, majd megalakul a nem teljes jogú (Semi Provincia) Magyar Rendtartomány. 1903-ban önállósulnak elválva az osztrák rendtartománytól. A féltartományt Szent István királyról nevezték el, amely 1947-ben fejlődött teljes jogú nagyprovinciává. 1906-tól működik a szombathelyi zárda, 1940 óta a kunszentmártoni, 1942 óta a miskolci rendház. 1948 és '50 között – ahogy államosították az iskolákat, kórházakat, szociális intézményeket – feloszlatták a magyar kolostorokat is²² hosszú időre kioltva ezzel a szerzetesi életet. A budapesti székház 1989-től került ismét a rend birtokába, majd két év alatt az összes, ma is működő rendház (Győr, Keszthely, Kunszentmárton, Pápakovácsi, Pécs (nővérek) és Miskolc).

A karmeliták letelepedésének története Kunszentmártonban

Az Árpád-kori eredetű Kunszentmárton a Tisza és a Hármas-Körös közötti terület, a Tiszazug jelentős szerepet betöltő kisvárosa ma. 1784-ben épült fel az itteni római katolikus templom. 1807-ben emelkedett városi rangra. A XX. század elején még mindig hatalmas a különbség a Dunán innen és túl lévő szerzeteskolostorok elhelyezkedése szempontjából. Az Alföldön inkább csak a nagyobb városok bírtak szerzetesházakkal. Érezhető a Dunántúlhoz, Felvidékhez viszonyított elmaradottság, szórtság az egyházszervezetben, a társadalmi fejlődésben, a polgári életben és a termelőmunkában is. Ezért oly nagy jelentőségű a karmelita rendház és kolostor itteni létesítése, amiatt pedig korszakváltó, hogy a Magyarországon

létező karmelita rend így jutott, tört át az ország keleti részébe több évszázados állapotot megváltoztatva ezzel.

A kisebbségbe és szórványba szorult katolikus alföldi lakosság lelki gondozását eddig a missziós püspökök, a mozgékony bosnyák ferencesek mellett jóformán egyedül a szeged-alsóvárosi ferences kolostor atyáinak kellett felvállalni. S bár a katolikus egyházi élet újjászervezése a XVII. század végén s a XVIII. században megtörtént, a területen jelentkező sajátos gondokkal a XIX. század egyháza sem tudott megbirkózni, azokat sokáig fel sem ismerte.

AZ ALFÖLDI LELKIPÁSZTORKODÁS MEGÚJÍTÁSA

Az újítás keretében a szerzetesrendek Alföldre költözése, a „magyar Afrika” misszionálása a századfordulón felismert feladatok közé tartozott. A katolikus egyház szempontjából kétségkívül nagyon fontos volt, hogy a protestáns többségű vidékek és települések katolikus szórványairól gondoskodjon, részükre elvigye a katolikus hit, a katolikus vallásgyakorlás s a katolikus szellemű művelődés lehetőségét. De legalább olyan fontos volt a hatalmas kiterjedésű alföldi tanyavilág lakosságának felkarolása. Az egyházi misszió túl ez az emberek szociális és fizikai bajainak enyhítését is jelentette, hiszen szinte ez alapján választódtak ki az Alföldre telepedő szerzetesrendek. Olyanok kerültek ide, akik gyermekneveléssel, tanítással, betegápolással foglalkoztak. S milyen hatásos volt, vagy lehetett volna ez a folyamat, hiszen időben egybeesett a Klebelsberg nevével fémjelzett iskolaprogrammal, amely sokfelé a fizikai teret is megteremtette a szerzetesrendek működéséhez. Szinte jelzésszerű, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok megyében a XX. században letelepedő egyetlen remeterend, a Sarutlan Karmelitáké is viszonylag gyorsan feladta az elzárkózást, s bekapcsolódott ebbe a lélek- és embermentő munkába – oly nagy volt a szükség, az igény és a társadalmi kényszer.²³

A letelepedés félévszázados jubileuma alkalmával a kunszentmártoni Kármelita Rendház, a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége, a Városi Művelődési Központ és a Helytörténeti Múzeum közös rendezésében egyháztörténeti konferencián állított emléket az eseményeknek: 1990. október 15. Avilai Nagy Szent Terez, a kármelita rend megújítójának ünnepe a hálaadó megemlékezés napja is volt, hogy 40 évi szorongatás és szétszórtság után újraindulhatott a rendi élet a helyi kolostorban is.

A hatvan évvel ezelőtti vallási megosztás szerint 10653 katolikus mellett volt 380 református, 84 evangélikus és 202 izraelita lakos a községben.²⁴ A zömében mezőgazdasággal foglalkozó lakosság jelentős hányada messze a belterülettől, a határban élt.²⁵ A papság tehát a nagy területen szétszórt nyájat itt is – mint az Alföldön másutt is tapasztalható volt – nehezen tudta összefogni, s pasztorációs²⁶ tevékenységét megpróbáltatások között teljesítette. Igen szép számmal kerültek ki a hitüket magas szinten gyakorló hívek Kunszentmárton lakosai közül szinte valamennyi társadalmi rétegből: a középbirokós gazdák, jómódú iparosok, kisbirtokos parasztok, értelmiségiek soraiból,²⁷ igazi egyházfenntartó erőt képezve már a Kármel alapításánál jóval korábbi esztendőkből is. Meghatározó értéket jelentett az évenként rendszeresen ismétlődő radnai búcsújárás lelket gazdagító élménye. A hagyományos Mária-tisztelet, de még a Skapulárs Szűzanya kultuszának gyökerei is ide nyúlnak vissza.²⁸ A pasztorációs tevékenység hatása az úgymond „templomtól való távolság” növekedésével csökkent. A periféria elszegényedő népének gondolkodására mindeközben láthatóan kezd-

tek befolyást gyakorolni a beáramló liberális eszmék, s csak a húszas években kezdték felfedezni az egyházzellenes propagandában rejlő veszélyeket.

Az egyház a századelőtől „missiók” tartásával igyekezett újra megnyerni a magára hagyott vagy/és passzív rétegeket. Az elsőt 1890-ben tartották városunkban. Többnapos, jól előkészített templomi gyakorlatok voltak ezek néhány meghívott szerzetes beszédével színesítve. A nagy szónoki képességű missziós atyák között karmeliták is dolgoztak.

A megalapítás

ÖSSZEFOGÁS, GYŰJTÉS – IDEIGLENES KÁPOLNA

Az egyházközség életében kiemelt helyet foglal el az 1936. évi missió, ugyanis ekkor érlelődött meg a kunszentmártoniak életében a Kármel alapításának gondolata.²⁹ A „Körös-Tiszavidék” című hetilap gyakran közölt erre vonatkozó írásokat Halász Imre³⁰ tollából. Az újság november 29-i számában megjelent cikk fogalmazza meg a közóhajt: kármelita templomot és kolostort kell létesíteni a községben.³¹ A Halász házaspár 1933-ban ismerte meg közelebbről a Kármel szellemiségét, több kármelita atyával területek személyes ismeretsége, beléptek a harmadrendbe. A P. Hajós Miklóssal folytatott tanácskozások során, aki a rend akkori magyarországi rendfőnöke volt, Halász Imre vázolta, hogy a község rendkívül alkalmas lenne egy belmisszió idetelepítésére. P. Hajós még nem tett ígéretet, azonban megfontolandónak találta az elgondolást.³²

A tartományfőnök 1936 decemberében látogatott a községbe, s kedvező feltételeket talált. Kérte, hogy a képviselőtestület jelöljön ki megfelelő területet egy új templom építéséhez. Az 1937. március 2-án tartott képviselőtestületi gyűlésen a kármelita kolostor építéséhez szükséges telek kérdése is tárgyalásra került. Az előkészítő bizottság kérvényt adott be, hogy a község adja át a bikaakol területét,³³ amely egy gyorsan betelt, majd megszüntetett temető helyén volt. A testület helyeselte és támogatta e lehetőséget, kilátásba helyezte az átadást. Az eredeti elgondolások szerint tehát – a sokaknak főleg kegyeleti szempontból nem tetsző – helyszínt az akkori Erzsébet királyné utca (ma Csongrádi út) és a Madách utca sarkán jelölték meg,³⁴ mégsem itt kezdték el az építkezést.

Az alapítás megvalósulásában rengeteg kedvező tény, körülmény, sőt, csoda is közrejátszott: az időben a rend lendületesen fejlődött, s lehetősége volt a terjeszkedésre.³⁵ A zárda építésére gyűjtés indult, s a hívek nagy számban adakoztak a nemes ügyért. Sokan voltak szemtanúi egy csodás gyógyulásnak is, ami bizonyosan még inkább fokozta az elszántságot és hitet a kunszentmártoniak lelkében. Az 1937. évi mátraverebélyi-szentkúti nagybúcsún történt Seres Ferenc mesterszállási munkással, akinek évek óta nyílt sebei voltak. Amint a kegyhely forrásával lemosta, hirtelen meggyógyult.³⁶ Amikor meghallotta, hogy fogadalmi templomot építenek Kunszentmártonban, elhatározta, felajánlja munkáját, pénzét, sőt, hátalévő napjait is, hálaképpen.

Az 1939. év a gyűjtés jegyében telt. A kunszentmártoni római katolikus egyházközségi Actio Chatolica kulturális és szervezkedési szakosztályának júliusi értekezletén rögzítették jegyzőkönyvben azt a hivatalos gyűjtőbizottsági névsort, valamint ezen belül egy szűkebb bizottsági kört, amely a kármelita templom és zárda építésére engedélyezett gyűjtést lebo-

nyolította.³⁷ Timon Zsigmond apátplébános – mint egyházközségi elnök – javaslata nyomán egyhangúlag Halász Imrét választották a munka irányítására s az egész bizottság titkárává.³⁸

Az egyéni adakozások közül kiemelkedő néhai Kurucz József adománya, aki 2000 pengőt kínált a nemes célra.³⁹ 1939. december 8-án a zárdaépítési gyűjtés számadását megfelelőnek ítélte a számadó és könyvelő bizottság.⁴⁰

Az önkéntes adományok összege	3.809 P 36 fillér
ebből gyűjtőkönyvekre kiadás	7 P 72 fillér
Maradvány, mint betét	3.801 P 64 fillér
Alispáni engedéllyel gyűjtött összeg folyószámlán	12.976 P 41 fillér
Összesen	16.778 P 05 fillér ⁴¹

A község a bikaistálló helyett 5000 pengőt adományozott. A már elkészült épület ke-
reken 120.000 pengőbe került.⁴¹

Az alapítást természetesen az anyagiakon kívül erkölcsileg s különböző áldozatokkal is támogatták (mindegyikre példamutató Halász Imre ténykedése a kezdetektől), mind a rend újonnan választott vezetői,⁴² illetve a hívőközösség tagjai. Figyelemreméltóak az ezután történő események s maga az építkezés, hogy a munka közbeni összetartás és jót akarás milyen gyors és kielégítő eredményekkel járt! A legfőbb magyarországi rendi előljárótól pedig a kunszentmártoniak megkapták az ígéretet a következő tavasszal történő országos gyűjtésre.

1940. január 15-én kapta meg P. Szabó Pál tartományfőnök Szmrecsányi Lajos egri érsektől⁴³ a Kunszentmártonban történő letelepülés engedélyét. A nagy nap emlékére Kár-

A JELENLEG IS MŰKÖDŐ KUNSZENTMÁRTONI KÁRMELITA RENDHÁZ ÉPÜLETE

oly Gyula festőművész megfestette a Kármel imakórusa számára a szent remeték ósatyjának képét.⁴⁴

1940. június 22. mind az országos rend, mind a város, de legfőként az itteni kármeliták életében kiemelkedően fontos napként íródott a naptárba. Az Újvilág utca 1390. számú házban, amelyet Kovács Sándor mérnök ajánlott fel ideiglenes otthonként, már hívek sokasága várta élükön Timon Zsigmond apátplébánossal az akkor érkező szerzeteseket. Itt volt az ideiglenes rendház és kápolna tehát. Az ide érkező P. Ignác házfőnöknek és P. Mihály áldozónapnak, valamint fr. Fidélnék és fr. Józsefnek a tevékenysége gyóntatásra és beteglátogatásra terjedt ki, a plébánia ügyeibe nem folytak, folyhattak bele.⁴⁵

A kármeliták megérkezésével az egri főegyházmegyében működő férfi-szerzetesrendek száma nyolcra emelkedett, rendházaik száma pedig tizennégyre.⁴⁶ 1940. július 8-án megkapták az Apostoli Szentszéktől a kánoni megerősítést. Ettől kezdve mint egyházjogilag elismert szerzetes testület (convent) foglal helyet a Rend nagy családjában.⁴⁷

Az országos gyűjtés eredménye alapján megállapítható, hogy sokan osztoztak az atyák és a hívők örömeiben a kolostorépítés ügyén. 1940 nyarától egyszerre kezdődött el az építés a lélekben és a fizikai világban; hiszen megkezdődtek az istentiszteletek,⁴⁸ ügyelve a római katolikus templom miséivel való ütközés elkerülésére. Minden nap kora reggeltől kora estig álltak nyitva a kápolna kapui szentségimádás céljából, illetve szentgyónáshoz és áldozáshoz is ekkor járulhattak a hívek. Betegek és haldoklók ellátására az atyák éjjel nappal rendelkezésre álltak.

AZ ÉPÜLŐ KÁRMEL

Eközben megtörtént az új kolostor helyének kijelölése. A tartományfőnökség 6.400 pengőért megvásárolta a Kurucz Fábrián féle, Herczeg Józsefné tulajdonában lévő 508 négyzetöles beltelket.⁴⁹ Az 1941. május 28-án tartott rendi tanácsülésen több helybéli és idegen pályázó közül 83.000 pengős ajánlatával Gyalay Simon helyi vállalkozó nyerte el az építési munkát. Az épülettervek Valentin Károly győri építészmérnök munkái. A kivitelezés felelősségét Tomka Kálmán építőmester vállalta. Az ünnepélyes alapkövetélt 1941. június 22-re hirdették, Jézus Szíve napjára.⁵⁰ A szertartást és szentmisét Hegyessy Béla főesperes végezte a helybéli és vidéki atyákkal; az eseményre rengetegen érkeztek a 16 km-es tanyai körzetből.

Az építkezés mintegy öt hónapig tartott, tehát nagyon gyorsan, november elejére befejeződött. A munkálatokat ráadásul anyagi gondok, építési anyagok hiánya és a háború is nehezítette. A tetőszerkezet felállításakor bokrétaünnepet tartottak, ahol a házfőnök P. Ignác rámutatott: aki templomot épít, kultúr munkát végez – a vallás a kultúra lelke, s ez a lélek a templomokból és a kolostorokból árad ki.⁵²

1941. november 9-én szentelte fel a rendházat és a benne kialakított kápolnát dr. Hász István, a magyar honvédség táborig püspöke, P. Hász Brokárd kármelita atya testvére, aki a keszthelyi házfőnök volt, s ő is intézett szentbeszédet e napon. Kijelölték a templom helyét is, az egykori – néhány éve már nem itt funkcionáló – tűzoltóság székházának a portáján, a megvalósításra azonban máig nem került sor.

1942 tavaszára a ház végső formája, a homlokzat, a cellasor kialakult, s alkalmassá vált a tényleges, szabályszerű rendi élet megkezdésére. Már 1940 nyarán, még az ideiglenes ál-

2002/XIV. 5-6.

lapotok idején „eltűntek a kilincsek a hívek elől”, hogy az ott élő szerzetesek gyakorolhassák a clausurát. A pápai clausura⁵⁵ védi a szerzetesek erényét, megóvja a világ szellemétől, biztosítja a fegyelmet a zárdában.

Tiszteletreméltó vendég érkezett 1941 novemberében: az országban tartózkodó P. Siori Péter Tamás, a rend római generálisa tüntette ki látogatásával a helyi közösséget⁵⁶ bízató szavakkal erősítve őket az akkori nehéz időkben.

PÁTEREK ÉS FRÁTEREK, ÉLET ÉS MUNKA

P. Pálvölgyi Ignác 1942-ben megvált a házfőnöki tisztségtől, helyét az eddigi tartományfőnök P. Szabó Pál foglalta el. Őt 1948-ban P. Hász Brokárd követte. A kármelita atyák közül hosszabb-rövidebb ideig a következő atyák és testvérek teljesítettek szolgálatot Kunszentmártonban: P. Mihály, P. Alfonz, P. Márk, P. Teofil, P. Marián, P. Ciprián, P. Rafáel, P. Grácián, P. Kelemen, P. Berthold, P. Jeromos, P. Brúnó, P. Fülöp, P. Bonifác, P. Juvenál, Ü. Terézius, jelenleg pedig Ü. Zselepszki Fábián; Fr. Fidél, Fr. József, Fr. Márton, Fr. Kajetán, Fr. Elek, Fr. Benedek, Fr. Mátyás, Fr. Béla, Fr. Jób, Fr. Antal, Fr. Egyed.

1950. februárjában az itteni Kármel priorátus⁵⁷ rangjára emelkedett. Hat páter és négy segítő testvér működött a rendházban.⁵⁸

Mégiscsak kénytelen volt a rend a plébániai feladatkört elvállalni még 1944-ben. Október 8-a után, mikor a második világháború községünket is elérte, a területet két részre osztották, s a déli felének átmenetileg P. Szabó Pál lett a plébánosa.⁵⁹ A megosztás egy évig tartott.

A kolostorbélieknek 10 évük volt a belmissziós kötelezettségük teljesítésére. A hit iránt közönyössé váló, vagy arra hajlamos rétegek, valamint a peremvilágban élő népek, vagyis a tanyavilág és a Tiszazug templomoktól távol élő lakóit igyekeztek kiszolgálni. Istentiszteleteken elcinte a két-három, majd hatra növvő rendi papok számának változásával alakult a rendszer is: naponta 4-6 szentmisét tartottak a zsúfolásig telt kápolnában, különösen ünnep- és vasárnapokon. Ilyenkor akár 5-800 hívő is összegyűlt, ülőhelyet viszont csak 150 személyre tudtak biztosítani.

A kápolnában két, falba süllyesztett, zárt gyóntatószékben két gyóntató atya teljesített szolgálatot. A szükségességet és a “hatékonyt” igazolja az áldozók folyton növekvő száma (1949-ben már 39.200 volt az évi szentáldozások száma). Az atyák eközben a házakhoz is ellátogattak, ahol betegek éltek, vagy ahol már az utolsó kenetet kellett feladni. P. Mátéffy Brúnó nevéhez fűződik az egykori Almásy majori (ma Kungyalu) lakóinak lelkipásztori felkarolása, amely lassanként független plébániává alakult.⁶⁰

Az élet a falakon belül és kívül is tevékeny és eredményes volt, a kármeliták itteni meglepedése sokak szerint az isteni gondviselés jutalmazása a településnek és a hatóságára eső vidékek lakóinak. Nagyon fontos azonban, hogy bővebb leírással szolgáljak magáról a szerzetességről, mint gyűjtőfogalomról, a szerzetesi elkötelezettségről, hogy világosan látszódjon e rend minden hasonló vonása és egyedisége is. Ezek után pedig különösen beszélni kell a kármeliták szívéhez oly közel álló Szűz Máriáról, az Őt övező Mária-kultuszról, ezzel együtt a Skapuláréről, melyet anyai pártfogásának különleges jeleként adott a rendnek 750 évvel ezelőtt.

A SZERZETESSÉG

A történelem során mindig akadtak emberek, akik csak Istennek akartak élni. Ezt csak úgy valósíthatták meg, ha a világtól elvonultak... az egyház mindig is ápolta ezt az intézményt, mert ebben az életben, életformában valósul meg kiemelkedően az egyház megszentelő munkája.⁶¹ A szerzetek, szerzetesek történetének a vallásemélet nem szentelt mindig kellő figyelmet, mert hiszen ezt az intézményt mintegy a vallási áramlatok melléktermékének tekintette. Világnézetükben a világ különböző okokból eltorzult képe arra készíti az embereket, hogy egy nem mindennapi világba meneküljenek, amelyet az emberektől a szerzetesrend regulája és klauzúrája zár el.⁶²

Az indoeurópai nyelvekben a szerzetesek jelölésére szolgáló kifejezések a görög „monakhosz” szóból származnak, és egyedül élő embert jelentenek.⁶³ Ritka vallási jelenség a remetélet vagy magányos aszkézis („eremosz”: magányos), amely zárt, szervezett formájú, hagyományhű, szabályokhoz kötődő közösségben valósul meg (monaszticizmus).

Mária-kultusz és skapuláré

Maguk a karmeliták, a Kármel különböző nemzedékei „arra törekedtek, törekednek, hogy életüket Mária példája szerint alakítsák”.⁶⁴ A Rend korai irataiban a Mária tisztelet folyamatosan kiemelt helyen szerepel.⁶⁵ A Mária-jelenések jelentős befolyást gyakoroltak a katolikus vallásosságra, példája ennek a rózsafüzér vagy a skapuláré. A Mária-skapulárék közül a legrégebb és legismertebb a Kármelhegyi Miasszonyunknak felajánlott barna skapuláré. Eredetét az Új Katolikus Enciklopédia így magyarázza: „a karmelita legenda szerint a mi asszonyunk 1251-ben Cambridge-ben megjelent Szent Simon Stocknak, s egy barna skapulárét mutatva neki kijelentette, hogy aki azt haláláig viseli, az megőriztetik a pokoltól, és a halálát követő első szombaton ő maga viszi fel a mennybe”.⁶⁶ A skapuláré ájtatosságot az egyház azonnal elfogadta és ajánlotta. Különösen az úgynevezett szombati kiváltság révén terjedt el⁶⁷ (ami a Szűzanya ígéretére vonatkozik). Kezdetben a skapuláré egy nagy méretű szövetdarab volt, amit a vállakra terítettek (scapular: váll). Ma viszont két kis duplanégyzet alakú ruhából áll, mely két kötélen lóg le a vállról és a ruha alatt hordják.⁶⁸ Valamennyi karmelita kolostor temploma – mind a férfi, mind a női (I. és II. rend) – egyben Mária-kegyhelye az adott országrésznek, a budapesti Kármel pedig az országos főkegyhelye a skapulárés Szűz Máriának, akinek július 16-i búcsúja zarándokok sokaságát vonzza.

Minden zárda mellett harmadrendi csoport alakul. Ez a világi karmelitaké. Sokkal inkább tömegszervezet az úgynevezett Skapuláré Társulat, mert tagjait csak a vállruha viselésére kötelezi.⁶⁹

A Szentszék már az 1380-as években jóváhagyta a Rend elnevezését, ezt ma is használja: „A Kármelhegyi Boldogasszony testvérei”. Kiemelkedő Máriás tisztelet jellemzi a karmeliták imádságát, szemlélődését, az apostoli tevékenység minden módját és az evangéliumi lemondást.⁷⁰ A kunszentmártoni Kármel hatósugara már a 40-es évek elejétől mind jobban kiterjedt a környékre, a Tiszazugban (lelkigyakorlatokat vagy missziókat tartottak az atyák Tiszakürtön, Homokon, Szelevényen, Tiszaföldváron). Az evangelizálás munkáját egyre növekvő körzet falvaiban és városaiban végezték (1943-tól például Csallóközben, majd sorra Komáromban, Miskolcon, Csongrádon, Békésszentandráson, Szentesen, stb.).⁷¹

2002/XIV. 5-6.

OKTATÁS

Az előbb Győrben, majd Keszthelyen működő „juvenátus”, kisszeminárium a rendi utánpótlás nevelésére, oktatására főleg elhelyezési gondokat okozott mindkét rendháznak, ezért itt működött néhány évig a bölceleti kurzus. Egy éven át pedig utolsó éves kispapok képzése folyt.⁷² 1943-ban helyezte a rendi hittudományi főiskola filozófiai fakultását Kunszentmártonra a tartományi előljáróság. A tanári kar P. Brokárd és P. Teofil vezetésével ennek megfelelően ide kapott áthelyezést. Négy atya heti húsz órában végezte a kispapok képzését. A karmelitáknak az iskolai hitoktatásban is részt kellett vállalniuk. Öt páter vonatlat, gyalogosan, kerékpárral: sárban, hóban közelítette meg a nagy távolságokban lévő iskolákat. Két helybeli és hét tanyai iskola gyermekeit oktatták heti 26 órában díjtalanul. A hitoktatásban részesülő tanulók összlétszáma 444 volt, és természetesen elsődlozásra is számos gyermeket készítettek fel az atyák.⁷⁴

A Kármel sajátos egyesülete, a harmadrend, a szerzetesi életeszményt világi körülmények között igyekszik megvalósítani. Városunkban két csoportban fejtették ki tevékenységüket. Az asszonyok csoportja 1848-49 fordulóján 39 tagból, a lányoké 30-ból állt, mindkét helyre jelöltek is tartoztak. Vezetőjük P. Brokárd és P. Juvenál volt. A ministránsokat 5-6 éves kortól a Szent Tarzicius Egyesület fogta össze. A szerzetesek önművelését szolgáló könyvtáron kívül az atyák a harmadrend segítségével kölcsönkönyvtárat létesítettek. A sekrestyében állandóan kaphatóak voltak hitbuzgalmi témájú könyvek, katolikus lapok, énekfüzetek.⁷⁵ A testvérek (legalábbis a kezdeti időkben) a sekrestyében rózsafüzérek javítását is vállalták. A gyógyszerként is alkalmazható híres „Karmelita Cseppek” (citromfű, citromháj, szerecsendió, fahéj és szegfűszeg szeszes párlata) árusítása is itt történt.⁷⁶

Csak lassan gyarapodik a rend az indulás óta. Az 1989-es újrakezdekskor töretlen hittel és lelkesedéssel láttak munkának itt és az egész országban. Azóta már vannak fiatal társaik is más rendházakban.

KULTÚRA

Ami a Rend kulturális tevékenységét illeti, első helyen kell szólnunk a „Szent Teréz Énekkar” működéséről, amelyet P. Rafael szervezett 1945-ben a kápolnát látogató hívek soraiból. A 40-50 főből álló vegyes kar rendszeres templomi szolgálatán kívül, néhány év alatt magas színvonalra emelkedve 1948-ig huszonhét különböző rendezvényen szerepelt. A karvezetői munkát ezután P. Juvenál folytatta.

Az atyák tevékenyen részt vettek a község kulturális megmozdulásaiban. Az énekkari szerepléseken és a lelki gyakorlatokon kívül konferencia-beszédeket tartottak az Iparos Székházban, ismeretterjesztő előadásokat rendeztek a Katolikus Körben. Sokak számára emlékezetes marad például P. Pálvölgyi Ignác házfőnök atyának a csillagok világáról

A RENDHÁZ ALAPKÖLETÉTELE 1941 JÚNIUS 22-ÉN

tartott népszerűsítő előadása. A hit és erkölcs gyakorlati kérdéseire a KALOT és KALÁSZ ifjak előadássorozat keretében kaphattak értékes választ. A karmeliták tevékenysége a helyi sajtó működését is gazdagította. A Kunszentmártoni Híradó és a rend havilapja, a „Szent Terézke Rózsakertje” sokat foglalkozott a Kármel ügyével, értékes helytörténeti beszámolókat hagyva ezzel az utókorra.⁷⁷ Az 1948-tól kezdődő események azonban nemcsak a karmeliták, hanem az egész ország életében is nagy törést okoztak. Az épp csak egy évtizede lendületet kapott itteni szerzeteseknek sok kára s hányattatása származott belőle.

A hatalom diktálta kényszerszünet és államosítás

Magyarország 1948 nyarán az iskolákat ($\frac{2}{3}$ -ad részük volt az egyház kezén) államosították. Az általános iskolától az egyetemig most már egységes, államilag megszabott tanterv szerint nevelték az ifjúságot.⁷⁸ A diktatórikus rendelkezés 1950-ben – az egyház és az állam között létrejött megállapodás – szerzetesrendeket és öt szemináriumot törölt el, több templomot megszüntetett. Ezután Rákosi Mátyás pártfőtitkár „szimbólumnak” négy (3 férfi és 1 női) tanító rendet hagyott meg.⁷⁹ A szerzeteseket először elhurcolták az ország egyik feléből a másikba – megfélemlítés és a püspöki kar tárgyalásra bírása végett. Június 9-én éjjel a keleti részekbe hurcolták teherautókon a zárdalakókat. A gyóriek Tihanyba kerültek, Kunszentmártonba pedig a szentgotthárdi, pécsi és bajai ciszterci rendi paptanárok zöme. Az egyik ciszterci rendtag, Maróti Ervin, aki itt is maradt a Kármelben napjainkig, így emlékszik vissza az eseményekre: „A ponyvákat leszíjzták. Azt tudtuk, hogy két rendőr ül középen lánán, puskával kezükben... Beszélni nem lehetett. Arra gondoltunk, hogy valahova a Szovjetunióba visznek bennünket, Szibériát illenék mondani...”⁸⁰ Valóban az volt az akkori hatalom célja, hogy megrévevessze, kényszerítse a remeterend jámbor atyáit, ám mégis enyhébb volt, ami ezek után következett, mint amire legtöbbször számítottak: „Mikor ide (Kunszentmártonba) megérkeztünk [...] nagydarab kármelita jött nagy lelkesen: Isten hozta kedves testvéreinket! Hát Brokárd atya volt. Biztatónak látszott a helyzet. Különösen, hogy összetalálkoztunk a bajai rendtársakkal. Aztán késő estére jöttek meg a szentgotthárdi rendtársak [...] Hát így aztán egy új konventet alkottunk szép számmal [...] Megható volt az, hogy a falu népe mennyire gondoskodott rólunk. A kerítésen a kiskapun belül nem jöhettek, ezt a rendőrök nem engedték, de hozták az ennivalót...”⁸¹ A hivatalos szeptember 7-i feloszlítás után, amikor is az elég egyoldalúan megszabott megegyezés törvényerejűvé lépett, megkapták azt az „engedélyt” a rendek, hogy „mindenki mehet, amerre lát”, csak a helyére nem mehetett vissza.

Gergely Jenő *A katolikus egyház Magyarországon 1944–1971 között* című könyvének 115. oldalán áll a következő mondat: „történelmi rávlatból visszatekintve megállapíthatjuk, hogy a szerzetesrendek szinte teljes felszámolása nem egy esetben az adminisztratív intézkedések túlzásai, az akkori politikai küzdelmekből fakadtak és nem kimondottan társadalmi igényből, szükségletből. Feltehetőleg más szituációban egyes nagy múltú, a néphatalom iránt lojális szerzetesi intézmények megfelelő ellenőrzés mellett fenntarthatók lettek volna.”⁸² A történelem azonban, mint tudjuk, nem alakult így: lassan kihálnak a volt szerzetesek, akik a „kényszerszünet” éve alatt csak (sokszor méltatlanul) korlátozva, a szerzetességet nem gyakorolva élhettek.

A helyi Kármel épületének nagy részét is állami kezelésbe vették lakásokat, hivatalokat

2002/XIV. 5–6.

alakítva ki benne. A szerzetesközösség tagjai egyházmegyei szolgálatba, illetve civil státusba kerültek. Páter Brokárd vezető lelkési kinevezést kapott, P. Brúnó káplán, P. Juvenál kántori beosztásban működhetett tovább. Brokárd atyát a rendőri hatóságok zaklatták, míg nem 1954-ben Hejcére helyezték a nyugdíjas nővérek otthonába. Béla és Egyed testvérek is távoztak az 1953-54. év folyamán. A 74 éves Márton testvér pedig épp tervezett utazása napján rövid betegség után hunyt el a Kármel falai között. Végül Juvenál atya távozásával kármelita nélkül maradt a város és a környék is. A lelkészség pasztorációs tevékenysége tehát a sorstörő dátumtól kezdve papíron létezett csupán, de az állami nyomás egyre több akadályt gördített az élet és a munka elé.⁸³ Érdemes azonban néhány gondolatot szentelni Juvenál atyának, akit sokan ismertek és szerettek a városban, többen a vekeri tanítóként emlékeznek rá. Az évekig tartó „kényszerhallgatás” után is, amikor visszatért az élet a régi kerékvágásba, ő is itt volt, amíg egészsége engedte. 2000-ben, a Kármelita Napok után távozott el.⁸⁴ Keller Lőrinc néven született a Győr megyei Kunszigeten. 1947. június 27-én szentelték pappá, s a következő évben került Kunszentmártonba. Amikor a rendeket feloszlatták, lelkészkedő papként maradt itt, vezette az énekkart, 1959-ben büntetésből Rakamazra helyezték. Kanyargós utak után került vissza újra a városba a rendszerváltozást követően. Am ekkorra szétfoszlottak a korábbi közösségek, sok új lakó települt a régiek helyére.⁸⁵ A rendtagok közül pedig sokan szétszóródtak, hiszen '50-ben szinte mindenkit országszerte „szélnek eresztettek”.

1954-től a II. számú plébániának nevezett lelkészség (azaz a volt Kármel) élére Bánhegyi Béla érseki tanácsos kérte idehelyezését. 1959-ben utóda Mosonyi József lett. Halála után, hónapok múlva nevezte ki az egri érsek P. Szabó Imre Dávid ferences atyát a Kármel élére. Az atyák az ínséges időkben is mindent megtettek, hogy a fogyatkozó hívek lelkében megőrizték a Kármel szellemét, de az évek multával mindez teljesen a falak közé szorult vissza. Bizonyos állami szervek el akarták érni, hogy a lelkészség szűnjön meg, s olvadjon bele a főplébánia szervezetébe. Szerencsére azonban dr. Mészáros Lajos egri érseki helynök nem volt hajlandó hozzájárulni egyetlen miséző hely megszüntetéséhez sem. Ez mentette át a Kármel-kápolnát a legnehezebb időszakon.⁸⁶

Rendszerváltás – „újjászületés”

1989-től nyíltak meg újra a tartomány összes zárdái. Elsőként augusztus 28-án a budapesti rendházat vehette ismét birtokba, majd a telekkönyvileg 1942 óta a Rend tulajdonában lévő rendházakat – Győr, Keszthely, Kunszentmárton, Pápakovácsi, Pécs és Miskolc városokban – is újra birtokolhatta.⁸⁷ A megfogyatkozott rendtagok újból élnek a szerzetesi életet.

Juvenál atya, aki utolsó kármelitaként hagyta el Kunszentmártont, 30 évi egyházmegyei papi szolgálat után elsőként, immár házfőnöki minőségben került vissza az Alföld egyetlen kármelita kolostorába.⁸⁸ 2000-ben a Provinciális atya szólítására került a miskolci rendházba, jelenleg Pesten él a Lehel utcai Kármelben.⁸⁹ A Kármelita Napok elmúltával érkezett a városba P. Zselepszki Fábián, jelenleg ő tevékenykedik itt, mindezidáig egyedül, illetőleg a Világban Élő Kármelitákkal együtt. A V.É.K. itteni volt vezetője, Lapu Katalin, akit testvérével, Erzsébettel együtt kedves tanítónőjeként őriznek sokan emlékezetükben, az úgynevezett harmadrend tagjai, akik, bár a mindennapi életet élnek, ugyanúgy követik a Rend er-

kölcsi értékeit. Havonta összegyűlnek a belső ima közösségszervező és megtartó áldásában részesülni. A gyülekezet, különösen a fiatalok sajnos a régebbi számokhoz viszonyítva kisebb számban jelennek meg. Az egyháznak, így a karmelitáknak is nehéz feladat e modern korban a lelki gondozást teljesíteni, a vallást ápolni – erős konkurencia a mai világ mindenféle sajátossága, az emberek életében felmerülő újfajta helyzetek és problémák sokasága.

Am örvendtes, hogy mégis betérnek a békét sugárzó épületbe a lelki táplálékra vágyók, s az is egyfajta „toborzó” újtásnak tűnik, hogy a vasárnapi szentmisén gitárkísérettel énekelnek. Ezek az összejöveteleken aránylag nagy számban jelennek meg az ifjabb, középkorú polgárok is. Még biztatóbb a tény, hogy nemrég érkezett P. Fábíán mellé Leó testvér (2001. októberében), aki végre új segítsége lesz az atyának és a hívőknek.⁹⁰ Már Juvenál atya idejében kezdték egyre többen igénybe venni a lelki gondozó szolgálatokat. A rendházban már nem folyik hitoktatás, csak az iskolákban. Fontos feladat az emberek mentálhigiénés ellátása. Mindennek egyenes folytatása a lelkigyakorlat, mint a rend tevékenységének másik fontos területe. A lelki megnyugvás következő gyógymódja a gyóntatás, s lassan ugyan, de emelkedik az ezekben részt vevők száma.⁹¹

A karmeliták jelvényén lévő mondat – *Zelo, zelatus sum pro Domine exercitui; Buzgólkodva buzgólkodtam a seregek ura, Isten dicsőségéért* – , arra hivatott, hogy hirdesse, számukra Isten szemlélése nem öncélú. A Kármelt s magát a szerzetességet vizsgálva láthatjuk, mennyire ki van szolgáltatva az események viharának. Pozitív eredményként könyvelhető el, hogy a rendek mégis képesek lépést tartani, változni, alkalmazkodni az új időkhez.

Egyházi szociológusok felméréseire támaszkodó statisztikai adatok mutatják a megkeresztelt jelentős rétegének vallástalanodását, a papi és a szerzetesi életforma iránti érdeklődés csökkenését.⁹² Sokan beszélnek manapság a vallás válságáról, amelyet ha el is fogadunk tudós bizonyítások tényeként, azt is látnunk kell, hogy az ide vezető okokkal a vallás intézményei felveszik a harcot (még ha ez belső megosztottságot eredményez is). A fejlődéssel, gyorsulással együtt változnak a rendi élet alapeszméi is. Napjainkban újszerű, konkrét feladatok jelennek meg az apostolkodás, evangelizáció, tanítás mellett. És nemcsak „életben tartják magukat” a rendek, de újak is születnek, jó példa erre az ez évben Kazahsztáni Köztársaságban megkezdődött új karmelita kolostor létesítése.⁹³

S mint ahogy mindig is voltak olyan emberek, akik életüket Istennek szentelve, a világtól elvonulva kívántak élni, ezután is élni fog ilyen törekvés (épp ez a lényege a szerzetesek sajátos életformájának). Bármennyien is lesznek ezek az emberek, bármekkora fordulat is a világ.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Karmel – az imádság háza – Miskolcon.* 2001. Kiadja a Miskolci Karmelita Templom és Rendház Rekonstrukciójáért Alapítvány Kuratóriuma.
- A Karmelita Rend Kunszentmártonban.* 1941. F. k. Szabó Pál.
- A Kunszentmártoni Kármelita Rendház, mint ideiglenes plébánia anyakönyve.*
- BALOGH FERENC: *Vallási ismeretek, szakrális terek.* Budapest, 1991, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Vállalat.
- Cibaki Hírek,* 1998. szeptember.
- GECSE GUSZTÁV: *Vallástörténet.* Budapest, 1980, Kossuth.
- Historia Domus* 1. Plébániai Irattár, Kunszentmárton.
- Egri Egyházmegyei Közlöny.

- SCHÉFTVIK GYÖRGY (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene*. Pécs, 1935.
Jézusról nevezett Szent Teréz összes Művei I. II. III. Budapest, 1923, 1928, 1996. (Ford.: Szent Teréziáról nevezett Ernő atya, sarutlan karmelita).
- JÓZSA LÁSZLÓ: A kunszentmártoni Kármel félévszázados története. In *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* III. kötet, Budapest.
- KOWALSKI, JAN WIERUSZ: *Szerzetesek, egyházak, társadalom*. Ford.: dr. Pfeifer Dániel. Budapest, 1975, Kossuth.
- Kármel – A Magyar Sarutlan Kármelita Rendtartomány belső lapja*
 Körös-Tiszavidék
 Kunszentmártoni Híradó
- MILLER, ELLIOT – SAMPLES, R. KENNETH: *A szűz kultusza*. Ford.: Kalcsics Gábor és Ildikó, 1994, Michigan, 1992. Baker Book House
- P. MÁTEFFY J. BRÚNÓ O.C. D.: *Kármelita rend története Magyarországon*. Székesfehérvár, 1996.
- Skapuláré 750 év*. Budapest, 2001, Magyar Sarutlan Kármelita Rendtartomány.
 Szent Terézke Rózsakertje
- UNGER MÁTYÁS – SZABOLCS OTTÓ: *Magyarország története*. Budapest, 1973, Gondolat.
- Barna Gábor: Beszélgetés Maróti Ervinnel –1987. február.
- Lapu Katalin, a V.É.K. volt helyi vezetőjének és Lapu Erzsébetnek elbeszélései.

JEGYZETEK

- ¹ E kifejező idézetet PUSKELY MÁRIA: *Avilai Teréz* c. könyvéből kölcsönöztem, amely a válásreformáló szent életrajzát, elmélkedéseit tartalmazza élvezetes magyarázatokkal
- ² A jegyzetelt szerzők mellett elsősorban Józsa László tanár, helytörténész és dr. Barna Gábor néprajzkutató munkája volt nagy segítségemre.
- ³ JÓZSA LÁSZLÓ: A kunszentmártoni Kármel félévszázados története. In *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* III. kötet, Budapest, 1991., 161.o. A továbbiakban: M.E.V.
- ⁴ *A Kármel – az imádság háza – Miskolcon*. 2001., kiadja a Miskolci Kármelita Templom és Rendház Rekonstrukciójáért Alapítvány Kuratóriuma, 3.o. A továbbiakban: A Kármel
- ⁵ BALOGH FERENC: *Vallási ismeretek, szakrális terek*. Budapest. 1991. Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Vállalat, 98. o.
- ⁶ M.E.V. 165.o. A Szabályt 1226-ban hagyta jóvá III. Honorius pápa.
- ⁷ A Kármel, 5.o.
- ⁸ Egyház-doktor, Avila Alba de Torre, 1515–1582.
- ⁹ 1542 Fontiveros – 1591; Terézia ösztönzésére alapítja az első megreformált férfi kolostort az erélyes, szent egyház-doktor, kinek bölcsességét példázzák ma is aktuális művei.
- ¹⁰ Rövidítve O.C.D. – Sarutlan Kármeliták Rendje , A Kármel, 6.
- ¹¹ *Jézusról nevezett Szent Teréz összes Művei* I. II. III. Budapest, 1923, 1928, 1996, (ford.: Szent Teréziáról nevezett Ernő atya sarutlan karmelita) Er.: 1951. Madrid.
- ¹² BV – A belső várkastély (Összes Művek I.)
- ¹³ F – Fohászok (ÖM. III.)
- ¹⁴ A XX. Században boldoggá vagy szentté avatott nővérek: Lisieuxi Szent Teréz, Szentháromságról nevezett Boldog Erzsébet, Boldog Edith Stein, Los Andres-i Szent Teréz, vagy a néhány éve szentté avatott Rafael Kalinowski atya (aki a győri kármelben kezdte papi tanulmányait): a magyarországi rend kiemelkedő szent életű tagja volt Marton Marcell atya (1877-1966), szentté avatásáért számos rendi kiadvány, lap intéz kérését, imát.
- ¹⁵ A Kármel, 14.
- ¹⁶ Balogh, 98.

- ¹⁷ P. MÁTEFFY J. BRÚNÓ O.C. D.: *Karmelita rend története Magyarországon*. Székesfehérvár, 1996. 47.
- ¹⁸ A Karmel, 15.
- ¹⁹ 1287–1318-ig és 1327–1348-ig ölelte fel egész Közép- és Észak-Európát a német tartomány, ezektől pedig véglegesen alsó- és felső- német tartománnyá válik.
- ²⁰ A Karmel, 15.
- ²¹ Uo.
- ²² 1950. szeptember 7-i Minisztertanácsi Rendelet meghozatala alapján szüntették meg a szerzetesi rendek működési területeit, a rendházakat át kellett adni a hatóságoknak.
- ²³ BARNA GÁBOR: A Karmelita Rend kunszentmártoni letelepedésének 50. évfordulóján 1990. október 15. In *M.E.V.*, Egyháztörténeti Konferencia, 3–4.
- ²⁴ SCHEFTVIK GYÖRGY (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene*. Pécs, 1935. 439.
- ²⁵ A következő megosztásban: Érköz 502, Gyalupuszta 628, Istvánháza (puszta) 382, Jaksor 450, Köttön 590, Paptelek 61, Telekpart 195, Ugar 196 és Veker 173 lakóval. Uo. 440.
- ²⁶ Pasztorál: lat.vall.-lelkipásztori gondozásban részesít (közösséget)
- ²⁷ M.E.V.162.
- ²⁸ Uo.
- ²⁹ Uo.163.
- ³⁰ Halász Imre: sz. 1897. Kunszentmárton. A polgári iskola magyar-német szakos tanára. Az egyházközségi életbe tevékenyen bekapcsolódott. Feleségével, Ringvald Rózával évente szerveztek Mátraverebély-Szentkút zárándoklatot, s a Jézus Szíve Szövetség férfi és női csoportjának összetoborzása is az ő érdemük. M.E.H.164.
- ³¹ *Körös-Tiszavidék*, 1936. december 6.
- ³² Halász Imréné Ringvald Róza visszaemlékezése alapján. In M.E.H. 164.
- ³³ *Kunszentmártoni Híradó*, 1937. március 7.
- ³⁴ Halász Imre az 1937. évi mátraverebély-szentkúti búcsúról szóló cikkében írta, hogy a kegyeletstörténet állapotokat a Szent István emlékévk megörökítésére egy gyönyörű Mária-templom felépítésével lehetne javítani. Vö.: Halász Imre: Hetedszer Mátraverebélyen, *Kunszentmártoni Híradó*, 1937. augusztus 15.
- ³⁵ Akkori három kolostorában, Győrben, Keszthelyen és Budapesten 1940 körül 52 felszentelt páter, 28 örökfogadalmas segítő testvér, összesen 80 karmelita szerzetes élt. M.E. V. 164.. Vö.: Religiosorum et Monoalium Discalceatorum Ordinis B. Maiac V. De Mont Carmelo in Hungaria Anno 1943. 11–47.
- ³⁶ Vö.: *Törös-Tiszavidék*, 1937. augusztus 15.
- ³⁷ A szűkebb körű bizottság tagjai: Kiss Kálmán, Dósa Lajos, Zsiros Béla, ifj. Nagy László, Harangozó Péter és Gyöllai József.
- ³⁸ Vö.: *Historia Domus I.* Plébáiai Irattár, Kunszentmárton.
- ³⁹ Vö.: Egri Egyházmegyei Közlöny, 1939. április 15. 61.
- ⁴⁰ Tagjai: Nagy Károly és Barna Péter egyházközségi számvizsgálók, Jenci József pénztáros és Halász Imre titkár.
- ⁴¹ M.E.V. 168.
- ⁴² P.Szabó Pál provinciális, P. Ignác, P. Cyrill, P. Brokárd és P. Miklós.
- ⁴³ Kunszentmárton a váci és a nagyvárad (jelenleg Szeged-Csanádi) püspökség határai között terül el, azonban –Mesterszállással együtt – 1721 óta az egri egyházmegyéhez tartozik. M.E.V. 161.
- ⁴⁴ Kis réztáblán a következő olvasható: „In memoriam Dei 15. Jan. 1940. Festi S. Pauli Erem. Foundationem Carmeli Kunszentmárton Agiae determinatis”.
- ⁴⁵ Vö.: *Szent Terézke Rózsakertje*, XIII. évf. 3. sz. 1940. július.
- ⁴⁶ M.E.V. 169.

- ⁴⁷ Vö.: *Egri Egyházmegyei Közlöny*, 1940. június 15. – Kunszentmártoni Híradó, 1940. július 14. – Szent Terézke Rózsakertje XIII. évf. 3. sz. 1940. július
- ⁴⁸ Nyári időszámításkor: hétköznap: délelőtt 6 és 8 óraker szentmise, délután ½ 7-kor litánia, vasár- és ünnepnap 6 óraker csendes szentmise, 9 óraker nagymise. Az év többi részében: ½ 7-kor és 8 óraker szentmise, délután 6 óraker szentmise és litánia. Nagyobb ünnepeken délelőtt is tartottak rövid beszédet a nagymisével kapcsolatban. Minden hónap első péntekén az első mise Jézus Szíve tiszteletére szentségkitételes nagymise volt. Minden hónap 17-én az első misét Szent Terézke tiszteletére rendezték. Minden 25-én reggel volt a Prágai Kis Jézus Társulatának énekes miséje. A hónapok negyedik vasárnapján délután a litánia előtt körmenetet tartottak a Kármelhegyi Boldogasszony tiszteletére. M.E.V.170.
- ⁴⁹ M.E.V. 171.o., vö.: Kunszentmártoni Híradó, 1940. október13. (a továbbiakban : K.H.)
- ⁵⁰ Vö.: K.H. 1941. május 31., június 7., ill. Szent Terézke Rózsakertje 2–4. 1941. június (a továbbiakban: Sz.T.Rk.)
- ⁵¹ Vö.: K.H. 1941. június 28., ill. Sz.T. Rk. 3., 1941. július
- ⁵² Vö.: Sz.T.Rk.1941. november 21., ill. K.H. 1941. október 4.
- ⁵³ Vö.: M.E.V. 172. ill. Sz.T.Rk. 1941. december
- ⁵⁴ Chronica 64
- ⁵⁵ „Zárlat”, a kolostornak zárt, csak külön engedéllyel látogatható része.
- ⁵⁶ K.H. 1941. november 29.
- ⁵⁷ Lat. vall.: perjelség – a perjel valamely katolikus szerzetesrend házfőnökének állása, hivatala.
- ⁵⁸ M.E.V. 173. vö.: Chronica129–198
- ⁵⁹ Vö.: A Kunszentmártoni Kármelita Rendház, mint ideiglenes plébánia anyakönyve.
- ⁶⁰ M.E.V. 174.
- ⁶¹ Vö.: Balogh, 80.
- ⁶² KOWALSKI, JAN WIERUSZ: *Szerzetesek, egyházak, társadalom*. Ford.: dr. Pfeifer Dániel. Budapest, 1975, Kossuth. 12–13.
- ⁶³ Uo.: 5.
- ⁶⁴ II. János Pál levele a kármelita Mária-év alkalmából. Vatikán, 2001. márc.25., in: *Skapulárré 750 év*. Budapest, 2001, Kiadja a Magyar Sarutlan Kármelita Rendtartomány.
- ⁶⁵ A Karmel, 9.
- ⁶⁶ MILLER, ELLIOT – SAMPLES, R.KENNETH: *A szűz kultusza*. 122–123. (Ford.: Kalsics Gábor és Ildikó, 1994.) Michigan, 1992, Baker Book House.
- ⁶⁷ A Karmel, 11.
- ⁶⁸ Miller-Samles, 122.
- ⁶⁹ Vö.: P. Mátéffy, 103.
- ⁷⁰ A Karmel, 10.
- ⁷¹ Vö.: M.E.V., 175–176.
- ⁷² Vö.: P. Mátéffy 98.
- ⁷³ M.E.V. 173.
- ⁷⁴ Részletesen az oktató atyák és az iskolák: P. Brokárd, érpartii iskola; P. Ciprián, Bercsényi U. Iskola; p. Rafael, Ugar tanyai iskola; P. Juvenál, vekeri iskola, telekpartii iskola; P. Fülöp, jaksori iskola; P. Bonifác, Papszász major, P. Brúnó, Gyalu, Almássy major; 1948–49-es tanév M.E.V. 175.
- ⁷⁵ M.E.V. 177.
- ⁷⁶ *A Kármelita Rend Kunszentmártonban*. 1941. F. k.: Szabó Pál.
- ⁷⁷ Vö.: M.E.V. 176–177. ill. a kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum iratanyaga.
- ⁷⁸ UNGER MÁTYÁS – SZABOLCS OTTÓ: *Magyarország története*, Budapest, 1973, Gondolat. 319.
- ⁷⁹ Vö.: P. Mátéffy, 99.
- ⁸⁰ Beszélgetés Maróti Ervinnel, 1987. február. A mintegy 40 oldalas gépelt interjú Barna Gábor készítette, a példány testvérének, Barna Mária kunszentmártoni tanárnőnek a tulajdona.

⁸¹ Uo.

⁸² Uo.

⁸³ Vö.: M.E.V. 177-178.

⁸⁴ Lapu Katalin, a V.É.K. volt helyi vezetőjének és Lapu Erzsébetnek elbeszélései nyomán, illetve egy Tóth nevű újságíró Juvenál atyával való beszélgetéséből készült újságcikk alapján. *Cibaki Hírek*, 1998. szept.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ M.E.V. 178.

⁸⁷ A Karmel 16.

⁸⁸ M.E.V. 179.

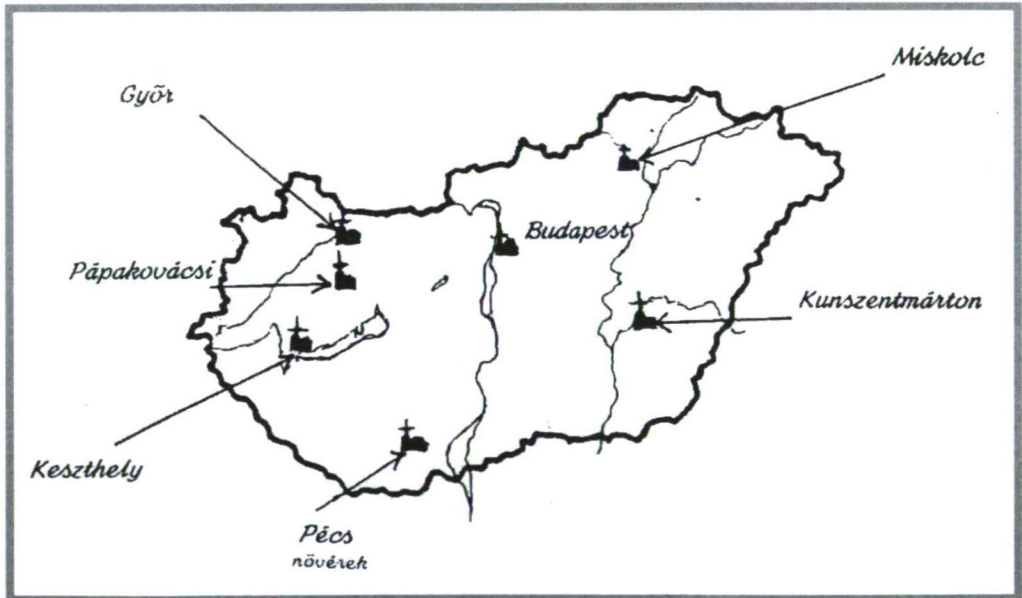
⁸⁹ Karmel – A Magyar Sarutlan Kármelita Rendtartomány belső lapja, 2000. október, XII. évf. 10. (125. sz.)

⁹⁰ A Lapu családdal folytatott beszélgetések nyomán.

⁹¹ Vö.: *Cibaki Hírek*, i. sz.

⁹² GECSE GUSZTÁV: *Vallástörténet*. Budapest, 1980, Kossuth.

⁹³ *Kármel*, 2000. augusztus–szeptember, XIII. évf. 8-9. sz.

A KARMELITA RENDHÁZAK A MAI MAGYARORSZÁGON